

Актуальні питання історії Другої світової війни

УДК 94(4):327

Белашов В. І.

«ГЛУХІВСЬКА ОПЕРАЦІЯ» 1943 РОКУ

Стаття присвячена відображенню здійснення «Глухівської операції» 1943 року у спогадах командирів і бійців, котрі брали в ній безпосередню участь з використанням сторінок військових мемуарів написаних її керівниками і виконавцями. Актуальність звернення до цієї теми викликана недостатнім висвітленням бойових дій, пов'язаних з проведенням даної операції в історичній літературі. Окрім історико-краєзнавчих видань і публікацій, фактично не існує жодного глибокого дослідження у котрому б у повному обсязі було розглянуто її здійснення. Тим більш, що календарні дні визволення міста Глухова у джерелах, пов'язаних з цією важливою воєнно-стратегічною подією не співпадають. В одних – це 30 серпня, у других – 31 серпня 1943 року. Перша дата пов'язана з повідомленням Радінформбюро, друга – з термінами тимчасової окупації міста у Сумській області УРСР. На сьогоднішній день перша дата є відправною для проведення офіційних заходів. Метою написання статті є вирішення питань дійсної дати визволення міста Глухова та опису змісту боротьби за нього з залученням джерел у котрих можна знайти відповіді на них. Найважливіші з джерел використані автором при написанні цієї статті. Пошук і класифікація необхідних джерел склали завдання автора, котрі виконувались протягом доволі тривалого часу бо вимагали кореляції з даними усної інформації. Об'єктом дослідження стали характеристика бойового шляху 226-ї стрілецької дивізії і довідка про бойовий шлях 70-ї гвардійської стрілецької дивізії, котрі визволяли місто Глухів, доволі значна кількість листів від учасників «Глухівської операції», пов'язаних з ювілейними датами Другої світової війни 1939 – 1945 років та 50-річчям визволення міста Глухова. Предметом – стало вивчення змісту листів керівників, посадових осіб і рядових бійців військових підрозділів та найбільш вагомої військово-мемуарної літератури у котрій розкрито наступальні дії радянських військ на північно-східному російсько-українському прикордонні.

Ключові слова: «Глухівська операція», спогади, військово-мемуарна література, 60-а армія, 226-а стрілецька дивізія, 70-а стрілецька дивізія, 23-я танкова бригада, визволення.

Про назву, планування та початковий етап «Глухівської операції» ми дізнаємося зі спогадів Героя Радянського Союзу, генерала армії П. М. Лашенка «З бою в бій» (К., 1978), на той час полковника, помічника начальника штабу 60-ї армії, командира 322-ї стрілецької дивізії Центрального фронту з 23 серпня 1943 року.

16 серпня 1943 року Центральный фронт, котрим командував генерал армії К. К. Рокосовський, одержав наказ Ставки Верховного Головнокомандування: наступати в загальному напрямку Севськ – Хутір-Михайлівський, не пізніше 1-3 вересня вийти на фронт річка Десна південніше Трубчевська – Новгород-Сіверський, Шостка – Глухів – Рильськ. У подальшому розвивати наступ у загальному напрямку Конотоп – Ніжин – Київ [7, с. 303].

У системі німецької оборони Глухів знаходився на стику груп армій «Центр» і «Південь». Німецьке командування надавало йому важливо-стратегічного значення зосередивши на підступах до нього 82-у і 327-у піхотні дивізії 13-го армійського корпусу. На східній околиці міста знаходився аеродром на якому розміщувалася німецька авіадивізія.

Після розгрому німецьких військ на Курській дузі Верховне Головнокомандування готувало рішучий наступ по завершенню розгрому ворога на території Лівобережної України, прориву німецької оборони на Десні, Дніпрі та створення сприятливих умов для визволення Правобережної України. У відповідності з цим стратегічним задумом 60-ї армії Центрального фронту, яку очолював генерал-лейтенант І. Д. Черняхівський, було наказано у взаємодії з іншими військами завдати сильного удару в напрямку Глухова й далі на південний захід, зламати оборону ворога на всю глибину та розгромити угруповання німців [9, с. 5]. «Глухівська операція» готувалася дуже ретельно. У штабах детально враховувалося все, починаючи від співвідношення сил і засобів обох сторін, закінчуючи визначенням темпів майбутнього наступу.

19-21 серпня оперативна група штабу 60-ї армії напружено працювала над розробкою наступу, зокрема у штабі 226-ї стрілецької дивізії, якою командував полковник

В. Я. Петренко. Перспективи розвитку «Глухівської операції» І. Д. Черняхівський разом з П. М. Лашенком, уже як командиром 322-ї дивізії, розглянув 22 серпня 1943 року [9, с. 9] наголосивши, що дивізія буде наступати на правому фланзі угруповання, забезпечуючи стик 60-ї з 65-ю армією, яка діяла північніше, на севському напрямку. Сусідом зліва була 226-а стрілецька дивізія, що полегшувало організацію взаємодії при прориві укріплень противника.

Вранці 26 серпня 1943 року 322-а стрілецька дивізія розпочала артпідготовку по передньому краю ворога. Потім в обумовлений час, поки вся артилерія перенесла вогонь у глиб ворожої оборони, почалася атака підрозділів дивізії. На кінець 26 серпня перша смуга німецької оборони була повністю прорвана. Настав час, коли в інтересах розвитку всієї «Глухівської операції» необхідно було ввести другий ешелон армії. 27 серпня до прориву другої оборонної смуги було долучено 17-й гвардійський стрілецький корпус 60-ї армії, яким командував генерал-лейтенант А. Л. Бондарев [9, с. 68]. Другий ешелон армії розпочав дії на світанку 28 серпня. Таранні удари корпусу забезпечили подальший розвиток операції, і на кінець третього дня наступу 322-а стрілецька дивізія прорвала тактичну оборону противника. Частини 226-ї стрілецької дивізії, що також з 26 серпня вели наступ лівіше, прорвали всю тактичну зону оборони німців. Рештки розбитої 82-ї піхотної німецької дивізії почали безладний відступ [9, с. 68].

Завдавши сильного удару на південь від Севська, війська 60-ї армії прорвали німецьку оборону на 45-кілометровому фронті та за чотири доби просунулись майже на 40 кілометрів. 29 серпня 1943 року передові батальйони 322-ї дивізії вступили на українську землю у щойно визволене село Марчихина-Буда.

За спогадами Героя Радянського Союзу, генерал-лейтенанта В. Я. Петренка, під час «Глухівської операції» 226-а стрілецька дивізія 29 серпня просунулася вперед на 10 – 13 км. Противник, боячись бути відрізаним з тилу й ухиляючись від флангових атак, відійшов до села Сопич, де міцно закріпився, підтягнув танки, а дії своїх частин прикривав авіацією [5, с. 2]. Але село він не втримав і вимушений був відійти, зайнявши оборонний рубіж по лінії Кореньок-Вільна Слобода. Тут дивізія зустріла сильний супротив, але не надала можливості німцям закріпитися на далеких підступах до Глухова. Частини дивізії зробили стрімкий кидок до села Есмань (з 1957р. – село Червоне), залишивши позаду інші з'єднання, і в ніч на 30 серпня зайняли вказаний населений пункт [5, с. 3]. Сильний опір противник здійснив у Кучерівці, де неодноразово переходив у контратаки, пристосовувавши будинки до оборони. Оточивши напівкільцем село, підрозділи дивізії увірвались у Кучерівку. План німців перегородити шлях на далеких підступах до Глухова був зірваний. Знищуючи на шляху свого руху заслони противника, вони увірвались у село Заруцьке, оволоділи рядом командних висот і почали обхід міста з південного сходу [5, с. 3; 2, с. 8, 10]. Не здійснюючи серйозного супротиву, німецькі частини спішно почали відступ до Глухова, що забезпечило вступ до нього сусідніх частин.

70-а гвардійська стрілецька дивізія під командуванням полковника І. А. Гусева у складі 17-го гвардійського стрілецького корпусу у ніч на 28 серпня змінила частини 226-ї стрілецької дивізії, а зранку перейшла у наступ на село Есмань [1, с. 78]. До закінчення наступного дня вона оволоділа селами Червоне (з 1957р. – Первомайське), Есмань, залізничною станцією Есмань, перерізала залізницю Хутір-Михайлівський – Ворожба. Після цього успіху, як пишуть у своїй книзі Б. С. Венков і П. П. Дудінов «Гвардійська доблесть: Бойовий шлях 70-ї гвардійської стрілецької дивізії» (1979): «Дивізія одержала важливе завдання оволодіти містом Глухів, як важливим вузлом шосейних доріг. Часу на безпосередню підготовку до наступу було замало. На основі рішення командира дивізії, начальник штабу дивізії полковник В. І. Шуба і начальник оперативного відділу підполковник С. А. Вдовиченко розробили на карті план бою, довели завдання до командирів частин, уточнили питання взаємодії з сусідами» [1, с. 78]. Командуючий артилерією полковник С. Я. Тичинський, начальник його штабу І. П. Піддубний та офіцери спланували вогонь артилерії, перевірили готовність батарей до бою.

Після короткої артпідготовки 70-а гвардійська стрілецька дивізія при взаємодії з 23-ю танковою бригадою під командуванням полковника М. С. Демидова у складі 9-го танкового корпусу під командуванням полковника Г. С. Рудченка, при підтримці 1-ї гарматної і 2-ї

гаубичної гвардійських артилерійських бригад 1-ї гвардійської артилерійської дивізії прориву РВГК перейшла у наступ. З правого боку атакувала 322-а стрілецька дивізія, зліва – 226-а. Збивши ар'єргарди 327-ї і 82-ї німецьких піхотних дивізій, вони швидко рухалися до Глухова [1, с. 79]. Дії наземних частин забезпечували 282-а винищувальна, 221-а бомбардувальна дивізії та 308-й зенітний гвардійський полк.

Як згадує замісник начальника штабу 23-ї танкової бригади, майор Ф. М. Журавльов, із-за потужних і частих авіанальотів, щоб не допустити надмірних втрат, бригада зосередилась у лісі на північному сході, за 10 км від Глухова. Близько 17.00 чи 18.00 вона пішла в атаку на Глухів. Із напрямку міста Глухова танкісти й самохідники відбили сильну контратаку танків і піхоти німців. Ця контратака лише на деякий час затримала наступ. Бригада продовжувала вести бої і вночі заволоділа містом Глухів [4, с. 2]. Як наголошують Б. С. Венков і П. П. Дудінов німці здійснювали сильний супротив, особливо в районі залізничної станції. Обходячи вузли супротиву, в місто увірвалися танки 23-ї танкової бригади. Слідом за ними увійшли батальйони 205-го та 203-го стрілецького полків. Тісно взаємодіючи з танками, гвардійці вичищали від противника вулицю за вулицею. Рішуче та сміливо діяв 203-й стрілецький полк. Батальйони, якими командували капітани Бербешкін і Косоруков, першими увійшли у центральну частину міста [1, с. 79].

205-й стрілецький полк наступав зі сторони залізничного вокзалу. Взвод молодшого лейтенанта В. Федоркова із 5-ї стрілецької роти полку, підтриманий танком, вибив противника із крайніх пристанційних будівель, штурмом оволодів водонапірною вежею та закріпився в ній. Бійці 7-ї стрілецької роти під командуванням лейтенанта Гавриленка розсипалися вздовж залізничного полотна та щільним вогнем скували німців у будинку вокзалу. Звідтіля строчили німецькі кулемети, летіли гранати. У розпал бою рядовий К. Щеглов підповз до вокзального будинку й одну за іншою кинув у вікно дві гранати. Молодший лейтенант В. А. Борошвилі на чолі взводу першим кинувся до будинку [1, с. 79]. За ним, з криком «ура», побігли всі бійці. Під час бою за вокзал 1-й стрілецький батальйон полку під командуванням старшого лейтенанта Ю. В. Тарковського з двома танками знищив ворога на північно-східній околиці міста. Бій за місто проходив стрімко і спільними зусиллями військ Глухів був визволений від ворога.

У бою за Глухів 207-му полку 70-ї гвардійської стрілецької дивізії була відведена особлива роль. Він мав обійти місто з двох сторін і на західній частині зав'язати бій, щоб створити видимість оточення глухівського угруповання німців, посіяти в них паніку і цим полегшити взяття міста. За книгою О. Г. Логачева «Солдат згадує війну» (Барнаул, 1986), полк рухався у напрямку села Береза через населені пункти Греківщина, Клочківка, Хотминівка, Годунівка. Потім четверта рота відділилась від батальйону і взяла курс на південь – на село Сваркове і далі, обходячи місто з західної сторони [10, с. 28]. Сусідом зліва була 226-а стрілецька дивізія. В історичному формулярі полку зроблено такий запис: «30 серпня 1943 року... 4-й стрілецькій роті 2-го батальйону у складі трьох стрілецьких взводів, посиленої взводом автоматників, взводом станкових кулеметників, взводом протитанкових рушниць і взводом 45-мм гармат було постановлено завдання... зблизитися з противником і з висхідного положення відмітки 101,2 Родіонівка, відмітки 157,8 прийняти бойовий порядок, створити видимість оточення і при взаємодії з іншими частинами діяти по захопленню міста до підходу головних сил...» [10, с. 28]. Четверта стрілецька рота, через села Заруцьке та Сваркове, де вже не було німців, непомітно для ворога наблизилася до міста, досягла висхідного положення, зайнявши бойовий порядок до дії: одним стрілецьким взводом вийшла на західну околицю та перерізала дорогу на Черториги, розгорнувшись фронтом на схід. Другий стрілецький взвод перерізав залізницю Глухів – Баничі, і з настанням темряви його ударна група під прикриттям кулеметного вогню по сигналу «Серія червоних ракет» увірвалася в місто, де разом з 205 стрілецьким полком квартал за кварталом вичистила Глухів від противника, захопивши великі трофеї, багато складів з продовольством, паливом, боєприпасами [10, с. 29]. В темряві, третій стрілецький взвод услід за залізницею пересік лінію шосейної дороги і по болотистій місцевості став пробиратися до міста. Орієнтиром служили освітлювальні німецькі ракети. Під прикриттям стрілянини із кулеметів і гармат та криків «ура», спеціально вчинених взводом, що вийшов на західну околицю і стрілянини розпочатої по всій східній околиці міста, особливо у

залізничного вокзалу, де вступив у дію 205-й стрілецький полк, він зайняв південно-західну частину Глухова. У центрі міста, де проходив взвод, німці майже не чинили опору, бо почали відступ. Справа в тому, що розвідники 205-го стрілецького полку на світанку, пробравшись до центру міста біля невеликої площі вимощеної каменем, знищили доволі велику кількість німців.

Отже, у результаті правильно спланованого бою Глухів було визволено від німецьких військ, при цьому велику допомогу піхотинцям надали артилеристи 137-го гвардійського артилерійського полку під командуванням майора В. Г. Соколова, 74-го гвардійського окремого винищувально-протитанкового дивізіону під командуванням капітана І. Д. Трунова, артилерійські та мінометні батареї стрілецьких полків. За оперативним зведенням Радінформбюро від 31 серпня 1943 року, Глухів було визволено 30 серпня, а за повідомленням газети 60-ї армії «Армійська правда», місто було взято у ніч з 30 на 31 серпня [12, с. 251 – 252], про визволення міста 31 серпня 1943 року говориться в довідці про бойовий шлях 70-ї Глухівської стрілецької дивізії [3, с. 14]. У збірнику документів і матеріалів «Сумська область у період Великої вітчизняної війни Радянського союзу (1941 – 1943 рр.)» (Х, 1963), також вказано, що визволення Глухова настало 31 серпня 1943 року [11, с. 414].

Чому виникла така розбіжність у календарних днях визволення міста Глухова. На думку автора статті відповідь на це питання дає документальний матеріал, що зберігається у Центральному архіві міністерства оборони Російської Федерації, у місті Подольську. Навесні – влітку 2014 року його опрацьовано завідувачем науково-дослідного відділу Національного заповідника «Глухів» Ю. О. Коваленком. Зокрема, в ньому говориться про те, що підрозділи 9-го танкового корпусу під командуванням полковника Г. С. Рудченка, 29 серпня до 18.00 повністю оволоділи селищем Есмань. Г. С. Рудченко вирішив зранку 30 серпня стрімко оволодіти містом Глухів, розпочавши наступ о 6.00 ранку. Але командуючий 60-ю армією, генерал-лейтенант І. Д. Черняхівський згоди на початок наступу не дав і наказав укріплюватися в Єсмані і чекати підходу основних сил армії [8]. Тоді Г. С. Рудченко послав вночі з 29 на 30 серпня 28-й окремий розвідувальний батальйон у напрямку Глухова.

До світанку 30-го серпня 1943 року командир 9-го танкового корпусу надійшло повідомлення, що розвідувальний батальйон досяг північної околиці міста, де зустрів організований опір сильного ар'єргарду ворога у складі декількох танків і піхоти, при цьому розвідники понесли невеликі втрати [8]. Не маючи подальших задач від командарма 60-ї армії, Г. С. Рудченко надіслав на допомогу 28-му окремому розвідбатальйону сильний механізований загін у складі 23-ї танкової бригади та посиленої роти 8-ї мотострілецької бригади. До 13.00 Глухів був повністю звільнений від німецької присутності [8]. При чому було захоплено 28 складів з продовольством і майном, взято у полон 500 солдатів та офіцерів супротивника. Вже о 14.00 на ім'я командира танкового корпусу надійшла телеграма Військової Ради Центрального фронту наступного змісту: «Військова Рада Центрального фронту висловлює Вам, всім офіцерам, сержантам і рядовим бійцям доблесного танкового корпусу свою подяку за славні бойові успіхи, за проявлені при цьому героїзм і мужність. Бажаю Вам бойові друзі нових, ще кращих успіхів» (Рокоссовський, Телегін) [8]. До 4-ї години ранку корпус у повному складі розмістився й зайняв оборону в районі міста Глухова.

Скоріш всього, цю інформацію і було використано при підготовці повідомлення Радінформбюро про визволення міста Глухова 30 серпня 1943 року, що суперечить спогадам його безпосередніх учасників, бо головні сили 23-ї танкової бригади ще рухались у напрямку Глухова. Щодо характеристики дій, то правильним можна вважати слова наведені у спогадах полковника А. М. Проніна, тоді помічника начальника оперативного відділу штабу 9-го танкового корпусу, про те, що: «У місто Глухів першою увійшла 23-а танкова бригада» [6, с. 2]. Повне ж визволення всіх районів міста наступило лише тоді, коли до міста увійшли піхотні підрозділи 70-ї гвардійської стрілецької дивізії, котрі вже ввечері, вночі і на світанку 31 серпня довершили розгром ворога.

Наказом Верховного Головнокомандувача від 31 серпня назви «Глухівських» присвоєно: 70-й гвардійській стрілецькій дивізії, 226-й стрілецькій дивізії, 1-й гвардійській артилерійській дивізії прориву РВГК, 23-й танковій бригаді. Взяття міста також було

відмічено салютом із 120-ти гармат, що ще раз засвідчує особливу важливість успішного здійснення «Глухівської операції».

Таким чином, визволення першого воєнно-стратегічного вузла шосейних доріг з транзитною залізничною станцією – міста Глухова стало важливою подією у північно-східному російсько-українському прикордонні. Воно поклало початок визволенню ряду міст і сіл Лівобережної та створенню сприятливих умов для виходу на лінію Дніпра і визволення Правобережної України.

1. Венков В. С., Дудинов П. П. Гвардейская доблесть: Боевой путь 70-й гвардейской стрелковой дивизии / В. С. Венков, П. П. Дудинов. – М.: Воениздат, 1979. – 181 с.
2. Глухівський міський краєзнавчий музей (ГМКМ): бойовий шлях 226-ї Глухівсько-Київської Червонопрапорної, ордена Суворова стрілецької дивізії. ПИ – 1090. – 1988. – 43 с.
3. Там само: довідка про бойовий шлях Новосибірської Глухівської, ордена Леніна, двічі Червонопрапорної, орденів Суворова, Кутузова і Богдана Хмельницького гвардійської стрілецької дивізії. НД – 5341. – 22 с.
4. Там само: спогади замісника начальника штабу 23-ї танкової бригади, майора Журавльова Ф. М. про визволення міста Глухова у 1943 році. 1975. – 6 с.
5. Там само: спогади Героя Радянського Союзу, генерал-лейтенанта, командира 226-ї стрілецької дивізії Петренка В. Я. про визволення міста Глухова у 1943 році. – 3 с.
6. Там само: спогади ветерана 9-го танкового корпусу, полковника Проніна А. М. про наступальні бої на Глухівському напрямку. – 1975. – 4с.
7. История Великой Отечественной войны Советского Союза 1941 – 1945 гг. – М.: Воениздат, 1961. – 659с.
8. Коваленко Ю. О. Правда та «міфи» про загибель генерала // Соборний майдан. – Липень 2014. – №4 (64).
9. Лашенко П. М. З бою в бій / П. М. Лашенко. – К.: Видавництво політичної літератури України, 1978. – 331 с.
10. Логачёв Г. С. Солдат вспоминает войну / Г. С. Логачёв. – Барнаул: Алтайское книжное издательство, 1986. – 120 с.
11. Сумская область в период Великой Отечественной войны Советского Союза (1941 – 1945 гг.). Сборник документов и материалов. – Х: Харьковское книжное издательство, 1963. – 459 с.
12. Сумская область в период Великой Отечественной войны 1941 – 1945. Сборник документов и материалов. – Изд. 2-е, доп. – К.: Наукова думка, 1988. – 437 с.

Статья посвящена отражению осуществления «Глуховской операции» 1943 г. в воспоминаниях командиров и бойцов, которые принимали в ней непосредственное участие с использованием страниц военных мемуаров написанных ее руководителями и исполнителями. Актуальность обращения к этой теме вызвана недостаточным освещением боевых действий, связанных с проведением данной операции, в исторической литературе. Кроме историко-краеведческих изданий и публикаций, фактически не существует ни одного глубокого исследования в котором бы в полном объеме рассматривалось бы ее осуществление. Тем более, что календарные дни освобождения города Глухова в источниках, связанных с этой важным военно-стратегическим событием не совпадают. В одних – это 30 августа, в других – 31 августа 1943 года. Первая связана с сообщением Совинформбюро, вторая – со сроками временной оккупации города в Сумской области УССР. На сегодняшний день первая дата является отправной для проведения официальных мероприятий.

Целью написания статьи является решение вопросов действительной даты освобождения города Глухова и описания содержания борьбы за него с привлечением источников, в которых можно найти ответы на них. Важнейшие из источников использованы автором при написании этой статьи. Поиск и классификация необходимых источников составили задачи автора, которые выполнялись в течение довольно длительного времени, так как требовали корреляции данных устной информации. Объектом исследования стала характеристика боевого пути 226-й стрелковой дивизии и справка о боевом пути 70-й гвардейской стрелковой дивизии, которые освобождали город Глухов, довольно значительное количество писем от участников «Глуховской операции», связанных с юбилейными датами Второй мировой войны 1939 – 1945 годов и 50-летием освобождения города Глухова. Предметом стало изучение содержания писем руководителей, должностных лиц и рядовых бойцов воинских подразделений и наиболее весомой военно-мемуарной литературы, в которой раскрыты наступательные действия красноармейцев на северо-восточном направлении российско-украинской границы.

Ключевые слова: «Глуховская операция», воспоминания, военно-мемуарная литература, шестидесятая армия, двести двадцать шестая стрелковая дивизия, семидесятая стрелковая дивизия, двадцать третья танковая бригада, освобождение.

The article is devoted to reflection of the "Hlukhiv operation" exercise in 1943 in the memoirs of commanders and soldiers who took part in it directly using the pages of the memoirs written by military leaders and performers. The urgency to address this issue due to insufficient coverage of the fighting related to the operations of the historical literature. In addition to local historical books and publications, in fact there is no deep research in which its implementation has fully considered. The Hlukhiv liberation calendar days in sources associated with this important military-strategic event are not match. In some – it is August 30, other – 31 August 1943. The first date is associated with the Soviet Information Bureau message, the second – with the terms of temporary occupation of the city in Sumy region of the UkrSSR. Now, the first is the starting date for formal events.

Keywords: "Hlukhiv operation", memories, military and memoir literature, the 60th Army, 226th Infantry Division, 70th Infantry Division, 23th Tank Brigade, liberation.

1. Venkov V. S., Dudynov P. P. Hvardeiskaia doblest: Boevoi put 70-y hvardeiskoi strelkovoi dyvyzyi / V. S. Venkov, P. P. Dudynov. – M.: Voenny zdat, 1979. – 181 s.
2. Hlukhivskiy miskiy kraieznavchyy muzei (HMKM): boiovyi shliakh 226-yi Hlukhivsko-Kyivskoi Chervonoprapomoi, ordena Suvorova striletskei dyvizii. PY – 1090. – 1988. – 43 s.
3. Tam samo: dovidka pro boiovyi shliakh Novosybirskoi Hlukhivskoi, ordena Lenina, dvichi Chervonoprapomoi, ordeniv Suvorova, Kutuzova i Bohdana Khmelnytskoho hvardiiskoi striletskei dyvizii. ND – 5341. – 22 s.
4. Tam samo: spohady zamisnyka nachalnyka shtabu 23-yi tankovoi bryhady, maiora Zhuravlova F. M. pro vyzvolennia mista Hlukhova u 1943 rotsi. 1975. – 6 s.
5. Tam samo: spohady Heroia Radianskoho Soiuzu, heneral-leitenanta, komandyra 226-yi striletskei dyvizii Petrenka V. Ya. pro vyzvolennia mista Hlukhova u 1943 rotsi. – 3 s.
6. Tam samo: spohady veterana 9-ho tankovoho korpusu, polkovnyka Pronina A. M. pro nastupalni boi na Hlukhivskomu napriamku. – 1975. – 4s.
7. Ystoryia Velykoi Otechestvennoi voiny Sovetskoho Soiuzu 1941 – 1945 hh. – M.: Voenny zdat, 1961. – 659s.
8. Kovalenko Yu. O. Pravda ta «mify» pro zahybel henerala // Soborny maian. – Lypen 2014. – #4 (64).
9. Lashchenko P. M. Z boiu v bii / P. M. Lashchenko. – K.: Vydavnytstvo politychnoi literatury Ukrainy, 1978. – 331 s.
10. Lohachëv H. S. Soldat vspomynaet voynu / H. S. Lohachëv. – Barnaul: Altaiskoe kny zhnoe yzdatelstvo, 1986. – 120 s.
11. Sumskaia oblast v peryod Velykoi Otechestvennoi voiny Sovetskoho Soiuzu (1941 – 1945 hh.). Sbomyk dokumentov y materyalov. – Kh: Kharkovskoe kny zhnoe yzdatelstvo, 1963. – 459 s.
12. Sumskaia oblast v peryod Velykoi Otechestvennoi voiny 1941 – 1945. Sbomyk dokumentov y materyalov. – Yzd. 2-e, dop. – K.: Naukova dumka, 1988. – 437 s.

© Белашов В. І.

Стаття надійшла до редколегії 04. 09. 2015 р.

УДК 355.1-054.65(477)“1941/1944”

Король В. Ю.

СТАНОВИЩЕ РАДЯНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В 1941 – 1944 РР.

Друга світова війна якісно відрізнялася від попередніх військових конфліктів не тільки своїми масштабами, але й соціальним виміром. Уперше перед ворогуючими країнами виникла проблема – величезна кількість військовополонених. У результаті успішного німецького наступу 1941 – 1942 років на теренах радянської України більше мільйона радянських воїнів попали у неволю. Так, тільки у київському «котлі» опинилося більше 600 тисяч осіб. У цьому разі столиця УРСР стала одним із центрів їх утримання. Історикам відомо про Дарницькі табори, Бабин Яр, Сирецький табір, табори на Керосинній, Інститутській та інших місцевостях. До листопада 1941 року німецьке командування проводило помірковану політику щодо полонених солдатів – було звільнено 318 тисяч осіб, з них понад 277 тисяч українців. Виняток становили комісари та офіцерський склад, який безжалісно знищувався. Так, у Дарницькому таборі ця категорія військовополонених загинула від голоду. На межі 1941 – 1942 років ставлення окупаційної адміністрації до полонених змінюється і вони починають цілеспрямовано знищуватися: